

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
Δευτέρα 11 Ιουνίου 2018
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

(Ενδεικτικές Απαντήσεις)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΔΑΓΜΕΝΟΥ

Α. (Σωκράτης): Δικό μας λοιπόν έργο, είπα εγώ, των ιδρυτών της πολιτείας, (είναι) να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις (ή τα ξεχωριστά πνεύματα) να φτάσουν στο μάθημα που προηγουμένως είπαμε ότι είναι το ανώτερο, δηλαδή και να δουν το αγαθό και να ανεβούν εκείνον τον ανηφορικό δρόμο, και, αφού ανεβούν και δουν αρκετά (το αγαθό), να μην τους επιτρέπουμε αυτό που τώρα (τους) επιτρέπεται.

(Γλαύκων): Και ποιο είναι αυτό;

(Σωκράτης): Το να μένουν συνεχώς εκεί ψηλά, είπα εγώ, και να μη θέλουν πάλι να κατεβαίνουν κοντά σε εκείνους τους δεσμώτες, ούτε να παίρνουν μερίδιο από τους κόπους και τις τιμές εκείνων, είτε είναι πιο ταπεινές (ή ταπεινότερες), είτε μεγαλύτερης σημασίας.

(Γλαύκων): Έπειτα (:Μα πώς; Τι είπες;), είπε, θα αδικήσουμε αυτούς και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ είναι δυνατόν σ' αυτούς (να ζουν) καλύτερα;

Β.1. Ο φιλόσοφος προκειμένου να παρουσιάσει το αγαθό και την πορεία που πρέπει να ακολουθήσει κάποιος για να το κατακτήσει, χρησιμοποιεί τις ακόλουθες φράσεις: «*ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον*», «*ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν*» και «*ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν*».

Πιο συγκεκριμένα:

α) «*ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφραμεν εἶναι μέγιστον*»:

Η λέξη *ἀφικέσθαι* δηλώνει την *ἀφιξή* στον κόσμο των ιδεών, του Ἴλιου και του φωτός. Η ιδέα του αγαθού χαρακτηρίζεται *μέγιστον μάθημα* για τους ανθρώπους. Αυτό το μάθημα πρέπει να διδαχθούν οι άνθρωποι και κυρίως όσοι θέλουν να κυβερνήσουν μία πολιτεία. Με τον όρο «μέγιστον μάθημα» ο Πλάτων εννοεί τη θέαση της Ιδέας του αγαθού, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το αγαθό, καθώς ο Πλάτωνας υποστηρίζει μια νοησιαρχική ηθική, δηλαδή θεωρεί ότι η γνώση της αλήθειας δεν μπορεί παρά να οδηγεί κατά αναγκαιότητα σε ηθική πράξη, στην πραγμάτωση του αγαθού. Σύμφωνα με το σχόλιο του σχολικού βιβλίου, ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο *ἀγαθόν* που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. Αγαθόν πάντως είναι α) το *εἶναι* και ό,τι διατηρεί το *εἶναι*· β) η τάξη, ο *κόσμος* και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα· γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη (Πολ. 509a). Η έκφραση *αὐτὸ τὸ ἀγαθόν* φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης, βλ. *Πολιτεία* 508e: «Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ιδέαν φάθι εἶναι». Πάντως ἤδη στην αρχαιότητα το *Πλάτωνος ἀγαθόν* ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό.

β) «*ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθόν*»:

Το αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή νόηση. Το απαρέμφατο *ἰδεῖν* δηλώνει τη θέαση του αγαθού και τελικά την προσέγγιση. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το σχόλιο του σχολικού βιβλίου το απαρέμφατο *ἰδεῖν* εξαρτάται από το *ἀναγκάσαι* και επεξηγεί το *ἀφικέσθαι*.

γ) «*ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν*»:

Η πορεία για την κατάκτησή του αγαθού είναι δύσκολη και επίπονη (χαρακτηρίζεται με τους όρους *ἀναβῆναι*, *ἀνάβασιν*). Η ανάβαση είναι πάντοτε κοπιώδης, η κατάβαση είναι εύκολη, αν και σε αυτή την περίπτωση ελλοχεύουν κίνδυνοι. Η ανάβαση, όμως, για την κατάκτηση μιας υψηλής ιδέας είναι ακόμη δυσκολότερη. Γιατί προϋποθέτει φυσικές αρετές, δυνατότητες, δηλαδή, και χαρακτηριστικά που κληρονομεί ο άνθρωπος από τη φύση, αλλά και προσωπικό αγώνα, επιμονή και προσήλωση στην ιδέα αυτή. Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το *ἄνω* και την *ἀνάβαση* χρησιμοποιούνται μεταφορικά για την παιδεία και τα αγαθά που αυτή προσφέρει.

Από τα παραπάνω, λοιπόν, γίνεται αντιληπτό ότι για τον Πλάτωνα η έννοια του «αγαθού» ήταν καθοριστικής σημασίας, γιατί μόνον όποιος το θεαθεί είναι ικανός να ασκήσει τη διακυβέρνηση στην ιδεώδη Πολιτεία.

B.2.a. Σύμφωνα με το χωρίο που δίνεται, ο Σωκράτης αναφέρει ότι ο σκοπός του νόμου, τον οποίο προσωποποιεί, είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μόνο μίας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας («ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι»). Ο φιλόσοφος εκφράζει μία κοινωνιοκεντρική-

ολιστική αντίληψη περί δικαίου, θεωρώντας δίκαιο τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων, καθώς προβάλλει το γενικό καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινότητας ως αγαθό που επιβάλλεται από τον νόμο.

β) Ο νόμος προσπαθεί να επιτύχει τον σκοπό του μέσω των τριών λειτουργιών του:

- **«συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»:**

Ο φιλόσοφος στο σημείο αυτό τονίζει την κοινωνική λειτουργία του νόμου, καθώς στόχος του είναι η επίτευξη της κοινωνικής συναρμογής των πολιτών. Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «ἐπιθυμητικὸν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδὲς» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Έτσι, λοιπόν, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Παρόλα αυτά, είναι ενδεχόμενο, κάποιος πολίτης είτε από φιλαυτία, είτε από ματαιοδοξία, είτε από αδυναμία κρίσης, να αρχίσει να πολυπραγμονεί και να ξεφεύγει από τα όρια που του έχουν τεθεί. Στην περίπτωση αυτή κρίνεται αναγκαίο να συμμορφωθεί προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου.

Σ' αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να αναφερθούμε και στον ρόλο που διαδραματίζει η πειθώ και η βία («πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»). Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθώ, την εκούσια, δηλαδή, υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει. Με την πειθώ, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες. Στους ανυπάκουους πολίτες επιβάλλεται η βία. Πρόκειται για τον καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως, στον «ἄπειρον παιδείας ὄχλον», στον οποίο ο φιλόσοφος-νομοθέτης την εφαρμόζει, αλλά επιβάλλει και στους πολίτες, αν εκείνοι πολυπραγμονούν, καταναγκαστικά, υποχρεωτικά μέτρα για τη συμμόρφωσή τους στο πνεύμα της δικαιοσύνης, όπως και στους πεπαιδευμένους, που δεν έχουν συνετιστεί με την πειθώ, και στους άρχοντες, που είναι υποχρεωμένοι να ζουν με λιτότητα και ευσυνειδησία, ώστε να εκλείψει η διαφθορά από τον δημόσιο βίο.

- **«ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελεῖν»:**

Ο φιλόσοφος αναφέρεται στην οικονομική λειτουργία του νόμου, ο οποίος μέσω του καταμερισμού της εργασίας οδηγεί στην επίτευξη της ατάρκειας. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των

συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία («μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἦν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν»). Ἐτσι, μεταξύ των πολιτῶν καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης.

- **«καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως» :**
Στο σημεῖο αὐτὸ ὁ φιλόσοφος ἐπισημαίνει τὴν παιδαγωγικὴ καὶ πολιτικὴ λειτουργία τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἔχει χρέος νὰ διαπλάθει ἀνθρώπους ἰκανοὺς καὶ ἀξιούς νὰ διατηροῦν τὴν πολιτικὴ συναρμογὴ ὁλόκληρης τῆς πόλης. Για νὰ γίνῃ αὐτό, χρειάζεται ὁ νόμος ἀπὸ τὴν μίαν νὰ περιορίσῃ τὴν ἀτομικὴ ἐπιθυμία, ὥστε νὰ τιθασευτεῖ ἡ βούληση ἀπὸ τὸν Λόγο, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ κατευθύνῃ τὴν πολιτικὴ κοινωνικοποίηση τῶν ἀνθρώπων. Συνεπῶς, ὁ νόμος ὑπηρετεῖ τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς ευδαιμονίας τοῦ συνόλου, ἐπιχειρῶντας νὰ υπαγάγῃ τὴν ἀτομικὴ ἐπιθυμία στὴν ἀναγκαιότητα τῆς κοινωνικῆς συναρμογῆς καὶ τῆς πολιτικῆς εὐταξίας. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ὁ νόμος καλλιεργεῖ τὴν κοινωνικότητα καὶ ἀκόμη περισσότερο ἀναδεικνύει τοὺς ἀγαθοὺς πολίτες σὲ πολιτικοὺς ἡγέτες ποὺ ἐπιφορτίζονται μὲ τὴ διατήρηση τῆς συνοχῆς τῆς πόλης. Τέλος, ὁ νόμος θέτῃ ὅρια καὶ περιορισμοὺς στὴ συμπεριφορὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλοσόφων-βασιλέων, ὥστε νὰ μὴν παρεκτρέπονται καὶ διαταράσσουν τὴ συνοχὴ τῆς πόλης.

B.3.

1. **Κέφαλο.**
2. **τον χορό.**
3. **ἐκδιώχθηκε κακὴν κακῶς ἀπὸ τὸ νησί.**
4. **ἐπωμίζονται στρατιωτικὰ καὶ διοικητικὰ καθήκοντα.**
5. **τὴν Τυραννίδα.**

B.4. α.

ἀφικέσθαι: **ἀνικανοποίητος**

εἶπον: **ρήμα**

ιδεῖν: **ιδέα**

μεταδιδόναι: **παράδοση**

Σημείωση: Ἡ λέξις ποὺ περισσεύει εἶναι : ἀφαιρετικὸς.

B.4.β.

- Σε μία εποχή στην οποία κυριαρχεί ο υλικός ευδαιμονισμός, θα ήταν συνετό να συνειδητοποιήσουν οι άνθρωποι ότι τα υλικά **αγαθά** δεν οδηγούν στην ευτυχία.
Η λέξη *ἀγαθόν* στο κείμενο χρησιμοποιείται ως φιλοσοφικός όρος του Πλάτωνα (πλατωνική Ιδέα).
- Οι σύγχρονες μονάδες ανακουφιστικής αγωγής απαλύνουν τον σωματικό **πόνο** πολλών ασθενών.
Η λέξη *πόνων* στο κείμενο χρησιμοποιείται με την έννοια του κόπου.
- Η συζήτηση περί ανάληψης ευθυνών, εξαιτίας της ευθυνοφοβίας ορισμένων, οδήγησε σε έναν **φαύλο** κύκλο σχετικά με τις αρμοδιότητες συγκεκριμένων στελεχών.
Η λέξη *φauλότεραι* χρησιμοποιείται στο κείμενο με την έννοια: πιο ταπεινές.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ

Γ1. Η ρητορική είναι ανάλογη με τη διαλεκτική· γιατί και οι δύο ασχολούνται με τέτοιου είδους θέματα τα οποία, κατά κάποιον τρόπο, αποτελούν μέρος των γνώσεων όλων γενικά (των ανθρώπων) και δεν ανήκουν σε μια διακριτή επιστήμη. Γι' αυτό και όλοι, κατά κάποιο τρόπο, μετέχουν και στις δύο (ασκούν και τη μία και την άλλη)· όλοι (οι άνθρωποι) πράγματι, ως ένα βαθμό, επιχειρούν και να ελέγχουν (να κριτικάρουν) και να υποστηρίζουν ένα επιχείρημα και να υπερασπίζονται τον εαυτό τους και να γίνονται κατηγοροί. Από τους πολλούς λοιπόν κάποιοι τυχαία πράττουν αυτά, και άλλοι από συνήθεια ως αποτέλεσμα άσκησης (πράττουν αυτά). Επειδή όμως ενδέχεται (να συμβαίνουν) και τα δύο (είναι και οι δύο τρόποι δυνατοί), είναι φανερό ότι τα πράγματα αυτά θα μπορούσαν (μπορούν) να γίνουν και με μέθοδο· γι' αυτό το λόγο είναι δυνατόν να αναλογιστούμε για ποιο λόγο πράγματι κάποιοι πετυχαίνουν από συνήθεια και άλλοι τυχαία. Όλοι τότε θα μπορούσαν να συμφωνήσουν ότι αυτού του είδους η διερεύνηση είναι έργο τέχνης.

Γ2 α άφωρίσθη

υπόσχες

πλείσταις

δρώντων

Γ2 β τὰ δέ τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἂν ὁμολογήσαι/-σειε τεχνῶν ἔργα εἶναι.

Γ3 α τῆ διαλεκτικῆ: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως δοτική αντικειμενική από το επίθετο αντίστροφος

ἐξετάζειν: τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο του προσωπικού ρήματος ἐγγειροῦσιν, σε σχέση ταυτοπροσωπίας (εννοείται υποκείμενο ρήματος και απαρεμφάτου οὔτοι)

θεωρεῖν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος ἐνδέχεται (αναγκαστική ετεροπροσωπία, εννοείται υποκείμενο απαρεμφάτου ἡμᾶς)

ἔργον: απλό κατηγορούμενο που αποδίδεται στο υποκείμενο του απαρεμφάτου τό τοιοῦτον μέσω του συνδετικού ρηματικού τύπου εἶναι

Γ3 β Δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση. Εκφέρεται με οριστική γιατί δηλώνει αντικειμενική/πραγματική αιτία, συγκεκριμένα εκφέρεται με χρόνο ενεστώτα γιατί αναφέρεται στο παρόν.

Γ3 γ τῶν μὲν πολλῶν: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως γενική διαιρετική στο οἱ μὲν.

εἰκῆ: δοτικοφανές επίρρημα ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου που προσδιορίζει το ρήμα δρῶσιν.

ταῦτα: σύστοιχο αντικείμενο του ρήματος δρῶσιν.

διά συνήθειαν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας που προσδιορίζει το εννοούμενο ρήμα δρῶσι(ν)